MAT1030 – Forelesning 3

Litt om representasjon av tall, logikk

Roger Antonsen - 20. januar 2009

(Sist oppdatert: 2009-01-20 22:43)

Kapittel 3: Litt om representasjon av tall

En rask gjennomgang av kapittel 3

- Kapittel 3 inneholder mye som allerede er velkjent for informatikkstudenter.
- Vi skal derfor gå raskt gjennom de viktigste punktene.
- Resten blir dekket i gruppetimene og plenumsregningene.
- Se forelesningsnotatene for 2008 for noe fyldigere forelesningsnotater.

Introduksjon

- Grunnenheten er en bit.
- En bit vil være i en av to tilstander: 0 eller 1.
- En byte er en sekvens av 8 bit, f.eks.

$$10011001.$$

- I en byte kan vi lagre $2^8 = 256$ forskjellige informasjoner.
  - Dette svarer til alle tall med to sifre i det heksadesimale systemet.
- Hele tall og reelle tall er forskjellige typer tall, og "samme" tall må representeres forskjellig når det oppfattes som et heltall og når det oppfattes som et reelt tall.
- Ved å kjenne til hvordan tall representeres, vil vi kjenne til begrensningene og mulige feilkilder. Hvis man skal foreta en numerisk beregning hvor antall avrundinger er i millionklassen, er det viktig å vite hvor stor feil som kan oppstå fordi representasjonen i maskinen ikke er nøyaktig. Det finnes uendelig mange tall, men bare endelig mange av dem kan representeres i en konkret maskin.

Litt om representasjon av hele tall

Når vi skal representere hele tall i en datamaskin er det tre spørsmål som må besvares:

1. Hvor mange tall ønsker vi å representere?
2. Hvilke tall ønsker vi å representere?
3. Hvordan vil vi representere dem?

Svaret på spørsmål 1 avhenger av hvor mange bit/byte vi vil sette av for å representere et enkelt tall.
Bruker vi flere bit, kan vi representere flere enkelttall, men vi vil bruke lengere tid på å manipulere tallene, og vi vil ha mindre plass til andre formål.

- Anta – for enkelhets skyld – at vi kun har én byte, det vil si 8 bit.

- Da kan vi representere $2^8 = 256$ forskjellige tall.
- F.eks.
  - alle tall n slik at $0 \leqslant n \leqslant 255$,
  - alle tall n slik at $-255 \leqslant n \leqslant 0$, eller
  - alle tall n slik at $-128 \leqslant n \leqslant 127$.
- Det siste er det vanligste.
- Den vanligste er å la det første bitet være et fortegnsbit, som er 1 hvis n er negativt.
- De resterende 7 bit brukes litt forskjellig avhengig av om n er negativt eller ikke.
- Hvis n er positivt, så bruker vi binærformen til n.
- Hvis n er negativt, så bruker vi binærformen til $n + 128$.

Eksempel.
- La $n = -126$.
- Fortegnsbitet blir 1.
- Vi representerer $n + 128 = 2$ med 7 bit som 000 0010,
- Representasjonen blir derfor 1000 0010.

- Et viktig poeng med representasjoner er vi så enkelt som mulig skal kunne regne på det som representeres.
- Man kan være fristet til å representere et negativt tall, $-n$, med fortegnsbit 1 og deretter binærformen til n.
- Det er to grunner til at vi vil gjøre det anderledes.
  - Vi ville få to representasjoner av 0 og ingen av -128.
  - Vi ville ikke kunne brukt samme prosedyrer for addisjon og subtraksjon for positive og for negative tall.

Heltall	Representasjon
-8	1000
-7	1001
-6	1010
-5	1011
-4	1100
-3	1101
-2	1110
-1	1111
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111

Definisjon (Representasjon av hele tall).
Hvis vi har k bit til disposisjon for å representere hele tall, ($k = 8$, $k = 16$ og $k = 32$ er de mest aktuelle) representerer vi alle hele tall a slik at $-2^{k-1} \leqslant a < 2^{k-1}$ på følgende måte:

- Hvis $a \geqslant 0$, er første bit 0 og resten er det binære tallet for a med $k-1$ sifre
- Hvis $a < 0$ er første bit 1 og resten er det binære tallet for $2^{k-1} + a$

Eksempel.

- La $a = -23$. Da er $a < 0$, så første bit må være 1.
- $128 + (-23) = 105$ og $1101001_2 = 105$
- Det gir at representasjonen av a er 11101001.

- Dette synes som en tungvint måte, og det er det.
- Hvis vi gjennomfører eksemplet ved å regne binært, ser kommer vi frem til det som kalles toerkomplementet.

  (Vi regner eksemplet binært på tavlen.)

Definisjon (Toerkomplement).

- La $a_1 \cdots a_k$ være en sekvens av 0'er og 1'ere, med en 0'er lengst til venstre, og med minst én 1'er.
- toerkomplementet til sekvensen får vi ved å starte fra høyre, lese ett og ett siffer og
  1. Alle 0'er til høyre beholdes.
  2. Første 1'er fra høyre beholdes.
  3. Alle siffer til venstre for første 1'er endres fra 0 til 1 eller fra 1 til 0.

- Hvis $x_1 \cdots x_8$ er datarepresentasjonen av et positivt heltall n , er toerkomplementet representasjonen av $-n$.
- Dette gjelder selvfølgelig om vi bruker 16-bit representasjoner eller 32-bit-representasjoner også.

Litt om representasjon av reelle tall

For å forstå prinsippene for representasjon av tall i en maskin, kan vi se på hvordan reelle tall fremstilles på en lommeregner eller i en tekst som omhandler store eller små tall. I stedenfor å skrive

$$23085010000000000000$$

kan vi skrive

$$0,2308501 \cdot 10^{21}$$

eller

$$2,308501\text{E}20$$

Med untak av at vi vil bruke binære tall i stedenfor vanlige tall fra titallsystemet, vil vi kode reelle tall via tre informasjonsbiter, fortegn, sifrene brukt og eksponent.
Vi vil skrive tallene på normalisert binær form:

- Et fortegn, $+$ eller $-$.
- Et *binært* desimaluttrykk på formen

  $$0,1\cdots$$

  kalt signifikanden.
- En eksponentdel

  $$2^n$$

  hvor n er et heltall.
- Vi har enkle prosedyrer for å utføre aritmetikk på tall på normalisert binær form.

Eksempel.

a) $0,101100101 \cdot 2^{-3}$ er på normalisert binærform.
Vi kunne skrevet dette som $0,000101100101$.

b) $101,0101101$ er ikke på normalisert binærform.
Da burde vi skrevet $0,1010101101 \cdot 2^3$

c) $0,1000010100001 \cdot 2^{28}$ er på normalisert binær form.
I dette tilfellet er det liten grunn til å skrive tallet på eksakt form, og det ville også antydet en større nøyaktighet enn det vi trolig har grunnlag for.

d) $0,11010 \cdot 2^{-87}$ er på normalisert binær form.

- Vi følger læreboken i beskrivelsen av hvordan reelle tall representeres på en datamaskin.
- Vi bruker 32 bit til å representere ett reellt tall.
- Det første bitet bruker vi til å representere fortegnet.
- De neste 8 bit bruker vi til å representere eksponenten.
- De siste 23 bit bruker vi til å representere signifikanden.
- For fortegnet bruker vi 0 for $+$ og 1 for $-$.
- For signifikanden bruker vi det 23-sifrede binære tallet som står bak komma.
  - Dette svarer til mellom 7 og 8 sifre i titallsystemet, så det er den nøyaktigheten vi regner med.
  - Avrundingsfeil vil da være i størrelsesorden 2^{-23}.
- For å representere eksponenten, bruker vi 8 bit.
  - Det gir oss mulighet til å fange opp $2^8 = 256$ forskjellige eksponenter.
  - Vi har bruk for å representere omtrent like mange negative som positive eksponenter.

– Standard metode er at man representerer en eksponent ved summen av binærformen og 01111111, hvor $01111111_2 = 127$.
– Dette plasserer representasjonen av 0 omtrent midt i, og gir oss mulighet for å representere alle eksponenter fra -127 til 128.

Eksempel.

Vi vil finne datarepresentasjonen av tallet $2,5_{10}$

Først må vi skrive tallet på binær form:

$$2,5_{10} = 10,1_2.$$

Den normaliserte binære formen er

$$0,101 \cdot 2^2.$$

Eksempel (fortsatt).

Da vil vi bruke 0 for å representere fortegnet, 10000001 for å representere eksponenten og 10100000000000000000000 til å representere signifikanden.

$2,5_{10}$ representeres da av bitsekvensen

$$01000000\ 11010000\ 00000000\ 00000000$$

fordelt på 4 byte.

Eksempel.

Finn representasjonen av

$$-\frac{1}{3}.$$

Binærformen med 23 gjeldende siffer er

$$(-\frac{1}{3})_{10} = -0,01010101010101010101010_2.$$

Normalisert binær form blir da

$$-0,10101010101010101010101 \cdot 2^{-1}.$$

Eksempel (fortsatt).

Da må vi bruke

- 1 for å representere fortegnet.
- 01111110 for å representere eksponenten.
- 10101010101010101010 for å representere signifikanden.

Representasjonen, fordelt på 4 byte, blir da

$$10111111\ 01010101\ 01010101\ 01010101.$$

Kapittel 4: Logikk

Logikk

Kapittel 4 i læreboka gir en kort innføring i viktige deler av logikken.

Hvorfor skal informatikkstudenter lære noe om logikk?

- von Neumanns konstruksjon av datamaskinen er basert på utsagnslogikk og logiske porter.
- Grunnarkitekturen av datamaskiner har ikke endret seg mye siden den tid, selv om de teknologiske forbedringene har vært enorme.
- Vi bruker språket fra logikk til å formulere forutsetninger P i kontrollstrukturer som

  If P **then** $\cdots$ **else** $\cdots$
- Vi bruker logikk for automatisk å sikre at forskjellige data lagt inn i en base er forenlige med hverandre.
- Vi trenger logikk for å kunne definere hva som menes med korrekthet av et program.
- Kunstig intelligens, sikkerhetsprotokoller for utveksling av informasjon og mye annen avansert bruk av datamaskiner bygger på logikk.

- Logikk, slik vi kjenner faget i dag, har sin opprinnelse fra gresk filosofi og vitenskap.
- Tanken var at et resonnement må kunne stykkes opp i enkelte tankesprang, grunnresonnement, hvor det vil være lett å bestemme om grunnresonnementene er riktige eller representerer feilslutninger.
- Da kan man finne ut av hvilke deler av et argument som baserer seg på ren tankekraft, og hva som baserer seg på unevnte forutsetninger.
- Aristoteles formulerte en del syllogismer som skulle gi oss de lovlige logiske slutningene.
- Vi skal ikke gå inn på den klassiske syllogismelæren, men etterhvert legge grunnlaget for den.

Eksempel.

a) Jeg rekker ikke middagen.

Du kommer senere hjem enn meg.

Altså rekker ikke du middagen.

b) Jeg rekker ikke middagen.
Hvis jeg ikke rekker middagen, rekker ikke du middagen.
Altså rekker ikke du middagen.

I eksempel a) har vi en skjult forutsetning, mens i eksembel b) er argumentet logisk sett riktig. Vi kan skrive dette argumentet om til et annet, hvor b) holder, men a) ikke holder.